

COVID 19 SALGININDA

ENGELLİ KİŞİLERİN HAKLARI ÜLKE GENELİ YORUM

Türkiye nüfusunun yaklaşık yüzde 12'sini engelli bireyler oluşturmaktadır. Günlük yaşam içerisinde engellilerin büyük bir kısmı, uygulanan yetersiz sosyal politikalar nedeniyle yaşamlarını güçlüklerle sürdürmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) yeni tip koronavirüs (COVID-19) salgınına, yayılma hızı ve ölçeği nedeniyle, 30 Ocak 2020'de Uluslararası Kamu Sağlığı Acil Durumu (PHEIC) ilan etti. DSÖ ve dünyanın çeşitli yerlerindeki kamu sağlığı kuruluşları COVID-19 salgınına kontrol altına almak için çeşitli önlemleri halen alıyor. Çünkü tüm aşılama çalışmalarına rağmen salgın nedeniyle yaşanan sağlık sorunları devam ediyor.

Türkiye'de ve Van'da kovid öncesi dönemlerde de erişilebilirlik, ulaşım, eğitim, sağlık ve diğer temel haklar alanında dezavantajlı olan engelli bireylerin durumu, COVID ve sonrasında ağırlaşmıştır. Bizler, Van İtme Engelliler ve Aileleri Derneği olarak, 2007 den buyana yerelde sivil toplum alanında engellilerin hak temelli güçlenmeleri için çalışmaktayız. Yaşanan pandemi dönemlerinde de Engelli Hakları Danışma Birimi'miz; mesaj, facetime, mail, telefon gibi iletişim yollarını kullanarak engeli bireylere destek vermeye çalışmıştır. Çünkü Pandemi, engelli bireylerin yaşamlarını daha da sıkıntılı bir hale dönüştürmüştür. Kurumların öngöremediği ve hazırlıksız olarak yakalandığı pandemi ile engelli bireyler ciddi hak ihlallerine de maruz bırakılmıştır. Sivil alandaki hizmetlerin engellilere ulaşması da ayrıca bir sorun teşkil etti. Çünkü sivil toplum örgütleri olarak yeterli dijital altyapımız olmadığından nasıl hizmet verebileceğimizi bilemedik. İnternet erişimin her evde olmayışı da engelliler için çalışan sivil toplum örgütlerinin erişimde yaşadığı başlıca sorunlardan biri olmuştur.

- ❖ Engelli bireyler ve kesişimsel dezavantaj yaşayan bireylerin dahil olduğu gruplar COVID-19'dan daha fazla etkilenmiştir.
- ❖ Covid 19 kapanmaları dönemindeki zorunlu izolasyon nedeniyle aile şiddet, istismar olaylarının arttığı gözlemlenmiştir.
- ❖ Engelliler çoğu temel haklarını da kullanılamaz duruma gelmiştir. Erişilebilirlik engelli bireylerin yaşadığı en öncelikli problemi olarak güncelliğini korumaktadır.

- ❖ Covid ve ülkemizde yaşanan kur şokları sonucunda Türkiye’de enflasyon oranı yüzde 64 oranında yükselmiştir. Bu durum çok yoksul olan engellilerin temel barınma, beslenme ve bakım konuların muhtaçlık durumunu arttırırken, engellilere verilen ödeneklerin reel olarak alım gücünü azaltmıştır. Çoğu engellinin kullandıkları ilaçlar, medikal ve sarf malzemelerinin birçoğundan ciddi katkı payı ve fiyat farkları alınmaktadır. Yaşamsal önem taşıyan bu malzemelere erişimde ciddi zorluklar yaşanmaya devam etmektedir.
- ❖ SSPE ve diğer kas hastalıklarında fizik tedavi ve bakım desteği, engelli bireyler için hayati önem arz etmektedir. Ekonomik nedenlerle ulaşılamayan her ürün engelli bireyin bağımsızlık sistemini etkileyerek, daha büyük yaşamsal sorunları tetiklemektedir. COVID sürecinde söz konusu bakım hizmetlerinde aksaklık yaşanmıştır. Bakıma muhtaç engelli bireylere bakan çalışanlar salgın sürecinde daha da büyük güçlükler yaşamışlardır..
- ❖ Özellikle dudak okuma yöntemini kullanan işitme engelliler, kullanılan maskeler nedeniyle iletişimde sorunlar yaşamıştır. Bilgilendirmelerin engellilerin anlayabileceği dilden ve türden olmayışı da bilgiye erişimi engellemiştir.
- ❖ Engelli bireylere özel eğitim desteği sunan Özel Rehabilitasyon Merkezleri, fizik tedavi merkezleri kapalı kaldığından, engelliler özel eğitim desteğinden mahrum kalmışlardır.
- ❖ Medya da pandemi ile ilgili yapılan haber, açıklama ve korunmaya yönelik bilgilendirmelerin işaret dili, alt yazı ve sesli betimleme kullanılarak aktarılması, sunulması çoğu zaman göz ardı edilmiş, bazı mecralarda ise çok az erişilebilirliğin olduğu görülmüştür.
- ❖ Türkiye’de engelli bireylerin istihdam edilmeleri istisnai bir durumdur. 10 milyon engelli yurttaşın sadece 250 bini istihdamdadır. İstihdamda olanları çok önemli bir bölümü çeşitli boyutlarda güvencesiz ve sigortasız olabilmektedir. Ancak pandemi döneminde hijyen ve mesafe kurallarına uygunluk koşulları engelli çalışanlar için yeterli düzeyde sağlanamamıştır. İstihdam edilen veya kendi işletmelerinde çalışanların yaşanan pandemi ile iş kaybetme gibi durumlar ile karşılaşmış ve mağduriyetleri daha fazla artmıştır. Pandemi sürecinde Türkiye’de 30 binden fazla engelli işini kaybetmiştir. Evden çalışma sistemi için gerekli alt yapı desteği sağlanamayan engelli bireyler işsiz kalmış ekonomik zorluklar yaşamışlardır. Gelir eksikliği engelli bireyler ve genellikle engel kaynaklı fazladan maliyet ve harcamaya sahip olan bireylerin yoksulluğu çok fazla artmıştır.

- ❖ Çoklu kesişimsel dezavantajları deneyimleyen bireyler olarak engelli kadınlar ve kız çocukları her olumsuzlukta en geride kalan kesimi oluşturmaktadır. Pandemide derin yoksulluktan etkilenen engelli nüfus artarken kadın engellilerin sosyal yardım, iş ve gelir imkanlarına erişimi azalmıştır.. Yoksullukla birlikte engellilerde süregelen hastalıkların artıyor olması ve bununla beraber toplumsal cinsiyet eşitsizliği daha büyük sorunlara yol açmaktadır.

Cinsiyetçi iş bölümü nedeniyle özellikle kadınlar evlerde engellilere, hastalara, yaşlılara daha çok bakmak zorunda bırakılmış ve iş yükleri daha fazla artmıştır. Evde yaşlı, hasta ve süregelen hastalığı olan engellilerin bakım yükünün genellikle annelere bırakıldığı bilinmelidir. Bu konuda bakım emeği sunan kadınların emeklilik, izin, ücret konularında hak ihlalleri pandemi sürecinde ağırlaşmıştır.

Yaşanan afetler de engelli bireyler özellikle kadınlar ve çocuklar öncelikli olarak etkileniyor .yaşadığımız pandemi sürecinde olduğu gibi en fazla engelli kadınlar ve kız çocukları aile içi şiddete ve istismarla karşılaşmıştır. Engelli kadınların engellilik ve toplumsal cinsiyetten kaynaklı olarak çoklu ayrımcılığa maruz kaldıkları, normal zamanlarda karşılaştıkları hak ihlallerinin pandemi döneminde daha da arttığını, dezavantajlılık durumunun yapılaşmış gözelemlenmiştir. Özellikle hak arama mekanizmalarının erişilebilir olmamasından ve yapılan hiçbir çalışmanın engelli bireyleri kapsamamasından kaynaklı aile içi şiddet ve istismarın mağdurları engelli bireyler oldular. Covid-19 sürecinde de yaşlılar, kronik rahatsızlığı olanlar ve engellilerin ölüm riskinin yüksek olabileceği açıklamaları sebebiyle bireylerin damgalandığı, ötekileştirildiği ve ayrımcılığa maruz bırakıldığı görüldü. Covid-19 pandemisi sürecinde virüsün bulaşmasını azaltmak için uygulanan yasaklar, karantinalar engelli bireylerin yaşamında sağlık hizmetlerine erişim başta olmak üzere birçok sorunun ortaya çıkmasına sebep olmuştur .

Bu nedenlerle en büyük küresel sorun olan salgın hastalıklar ve iklim krizine bağlı geride kalan kesimin yaşayacaklarını görünür kılmak şarttır.

Pandemi ve benzeri salgın durumlarında, engellilerin hak ihlallerine maruz kalmaması amacıyla aşağıdaki politikalar ertelenmeden yaşama geçirilmelidir.

Madde 11 – Risk Durumları ve İnsani Bakımdan Acil Durumlar ; maddesi gereğince Taraf Devletler; silahlı çatışma halleri, **acil insani durumlar** ve doğal afetler dahil olmak üzere **risk** durumlarında **engellilerin** korunması ve güvenliğinin sağlanmasından sorumludur.Bu bağlam da pandemi veya benzeri durumlarda çözüm önerilerimiz aşağıdadır.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

- Pandemi sürecinde engelli bireylerin birçok alanda olumsuz etkilendiği, mevcut olan sorunlarının çoğu alanda daha da katlandığı, beklentilerinin karşılanmadığı, sorunlarının çözümü için ihtiyaçları doğrultusunda gerekli düzenlemelerin yapılmadığını düşündükleri tespit edilmiştir. En temel insan hakkı olan yaşama hakkının güvence altına alınabilmesi için salgın hastalıkla mücadele gibi durumlarda birtakım tedbirler alınması ve yeni yöntemler geliştirilmesi kaçınılmazdır. Nitekim ülkemizin de taraf olduğu BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin "Risk Durumları ve İnsani Bakımdan Acil Durumlar" başlıklı 11. maddesi, bu tür olağandışı dönemlerde engellilerin güvenliğinin sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda engellilerin çalışma koşulları belirlenirken salgın hastalığın bölgedeki seyri, işyerlerinin özellikleri ve işin niteliği gibi faktörler göz önünde bulundurulmalıdır. Engellilerin işyerlerinde çalışmaya devam etmesi, mesai saatlerinin yeniden belirlenmesi, esnek veya uzaktan çalışma ve idari izin gibi tedbirlerden hangisinin nasıl uygulanacağı, İl Pandemi Kurulları, engelli personel, işverenler ve engellilik alanında faaliyet yürüten STK temsilcilerinin görüşleri de alınarak belirlenmelidir.
- Yerel yönetimler kamu kurumları ve stk ların yapabilecekleri düzenleme ve öneriler şunlardır;

*Acil durumlarda engellilere yönelik yapılacak tüm çalışmalar için eylem planları hazırlanmalı engel durumlarına göre düzenlenmelidir.İstihdam ve çalışma koşullarının erişilebilir ve kapsayıcı olması sağlanmalıdır.Alternatif çalışma düzenlemeleri ve koşulları erişilebilir ve kapsayıcı hale getirilmelidir. Engellileri kapsayan İş Sağlığı ve Güvenliği önlemleri alınmalıdır.

Karantina önlemlerinden çıkılmasına yönelik yaklaşımlar, engellilerin özel durumlarına duyarlı olmalıdır.

*Engelli bireylerin her türlü Medikal desteğe erişimi kolaylaştırılmalı yaşanacak salgın veya acil durumlarda öncelikli olarak geride bırakılan engelli bireyler düşünülerek gerekli tedbirler alınmalıdır.

*Pandemi ile artan yoksulluk en fazla engelli bireylerin mağdur etmiştir. Engelli maaşları ve bakım maaşlarının acil durumlarda uygun şartlarda iyileştirilmesi zorunludur.

*Pandemi sonrasında psiko-sosyal destek çalışmaları yapılmalıdır.

* Pandemide karşılaştıkları zorluklar göz önünde bulundurularak, engelli bireylerin refahına yönelik ihtiyaç odaklı düzenlemeler yapılması ve bu alanda koruyucu önleyici tedbirler alınması şarttır.

* Engelli bireylerin hem genel sağlık ihtiyaçları hem de Covid-19 kaynaklı ihtiyaçlarının tespiti ve mevcut sağlık sorunlarının tedavisine ilişkin en uygun düzenlenmenin sağlanabilmesi için tıbbi sosyal hizmet ekibi tarafından çalışmalar yürütülmelidir. Karantina uygulamalarında engelli bireyler için kısıtlamalar esnetilmeli veya engellilere yönelik belli bir saat dilimi ayrılmalıdır.

*Engelli kadın ve kız çocuklarının pandemi de yaşadıkları aile içi şiddet ve istismar vakalarında hak arama mekanizmalarına erişimlerinin kolaylaştırılması çalışmaları yürütülmeli ,engel guruplarına göre erişilebilir olmalıdır.

* Uzaktan eğitime erişimde zorlanan tüm engelli öğrencilere internet desteği sağlanmalıdır. Görme engelli öğrenciler görsel olarak sunulan ders materyallerine erişemedikleri için ders materyalleri açıklanmalı ve video paylaşımları betimlenerek anlatılmalıdır. Sınavlar erişilebilir olmalı ve özel olarak ek süre verilmelidir. Ayrıca önümüzde ki yıllarda yaşanabilecek her türlü acil durumlarda engelli bireylerin dijital alt yapılarının güçlendirilmesi için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

* Pandemi de görme engelli bireylerin fiziksel temasını en aza indirmek ve destek almadan buldukları durakları anlayabilmeleri için tüm durak ve ulaşım araçlarında sesli anons sistemleri etkinleştirilmelidir. Fiziksel engelli bireylerin çalıştığı işyerlerine esnek ve evden çalışma modeline uygun gerekli teknolojik ekipman ve destek sağlanmalıdır. Uzaktan çalışmak mümkün değilse riski yüksek engelliler için ücretli izin gibi uygulamalar düzenlenmelidir. Özel sektörde çalışan engellilerin tedbirlerin alındığı süreçte çalışmak zorunda kaldığı, çalışmayacağı sürenin yıllık izninden düşürüldüğü ve yıllık iznin bitiminde iş akdinin sonlandırıldığı durumlara rastlanıldı. Bu olumsuzlukların önüne geçilmeli ve özel sektörde çalışan engellilerin, engel durumu nedeniyle işini kaybetmesine neden olabilecek eylemlere karşı tedbir alınmalıdır.

* Engellilerin çalışma koşullarına dair alınan tedbirlerin uygulanmasını takip etmek üzere denetim mekanizması güçlendirilmeli ve gerekli durumlarda yaptırımlar uygulanmalıdır.

*Bu alanda yapılan akademik çalışmalar desteklenerek, daha geniş örneklem gruplarıyla çalışmalar yürütülmesi önerilmeli alanda yapılan izleme ve raporlama çalışmaları artırılmalı desteklenmelidir..

Engellilerin temel hakları için önemli bir çerçeve sunan BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin eksiksiz uygulanması ve bu kapsamdaki politikaların etkinleştirilmesi engelli yurttaşlığını ve haklarını ileriye taşıyacaktır. Bu kapsamda Türkiye Büyük Millet Meclisinin [199 sayılı](#) ve [200 sayılı](#) Meclis Araştırma Komisyonu raporları da yapılması gerekenler için kapsamlı bir çalışma raporu olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca Engelli Sorunlarına çözüm veya engelli yurttaşların temel talepleri için aşağıda listelenen kamusal hizmetler ertelenmeden erişilebilir hale getirilmelidir.

- ✓ Kamu binalarında ve yerel yönetimlerin görev alanlarında belirli bir eylem takviminde tüm lavabo, wc, asansör, geçit, alt-üst geçit, kaldırım, park, otopark, bina girişi/çıkışı vb. tüm alanların, internet sitelerinin, mevzuat ve diğer programlarının erişilebilirliği sağlanmalıdır. Engelli hakları alanında hak temelli çalışan STK'lerin bu konudaki görüş ve önerileri esas alınmalıdır.
- ✓ Özel sektör işletmelerinin erişilebilirlik yönündeki dönüşümleri teşvik kapsamına alınmalı ve tüm mekanların erişilebilirliği belirli bir takvimde sağlanmalıdır.
- ✓ Tüm engel gurupları için Sağlık Uygulama Tebliğinde engellilerin kullandığı medikal ve tıbbi cihazların ödenme sürelerinin ve ödenme miktarlarının engelli bireyler lehine

engelli kurumlarının talepleri doğrultusunda güncel ihtiyaçları karşılayacak şekilde düzenlenlidir. Koklear İmplant, Medikal, ortez, protez, tıbbi cihaz, tekerlekli sandalye, hasta yatağı, hasta bezi, özel mama ve benzeri malzemelerin nitel ve nicel anlamda erişimini kolaylaştıran bir bütçe oluşturulmalıdır. Bu malzemelerin rant ve ticaret konusu olmaktan çıkarılması amacıyla gerekli bilimsel çalışmalar desteklenmelidir. Yerli ürünlerin niteliksizliği ve ithal ürünlerin döviz kur şokları nedeniyle aşırı pahalı olması nedeniyle oluşan mağduriyetler giderilmelidir. Zorunlu araç ve gerekler için olan bu harcama yükünün engellilerin ve ailelerinin üzerinden kaldırılması için bir destek politikası oluşturulmalıdır.

- ✓ Engelli mutlak yoksulluğunu önlemek amacıyla 2022 sayılı kanunda engellilere ve yakınlarına yapılan ödeneklerin memur aylık katsayısı ile çarpılmasından değil, minimum asgari ücret esas alınarak belirlenmesi, tüm engel gruplarına verilmesi, hane geliri değil engellinin kendi kişisel gelir ve servet durumunun esas alınması amacıyla bir çalışma yürütülmesi gereklidir.
- ✓ Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde engellilerin eğitimi amacıyla Özel Eğitim İstihdamının artırılması, kaynaştırma ve bütünleştirme eğitimi için gerekli olan kadro, müfredat ve zihniyet dönüşümü için yapılacak çalışmaların geliştirilmesi gereklidir.
- ✓ Mevcut durumda engelli eğitimi için sağlanan bütçe/Saat desteğinin nitelikli bir eğitim ve rehabilitasyon için yeterli hale getirilmelidir.
- ✓ Tüm öğretmenlerin pedagojik formasyon eğitimi kapsamında işaret dili eğitimi ve braille farkındalığına sahip olması amacıyla kapsamlı bir çalışma yürütülmelidir.
- ✓ Özel rehabilitasyon merkezleri, yaşlı-hasta-çocuk destek evleri ve yaşlı-engelli-hasta-çocuk bakım destek hizmeti daha erişilebilir hale getirilmelidir. Talep eden her yaşlı, engelli ve süregelen hastalığı olan birey için bu merkezlerde kalıcı veya geçici destek, beslenme ve rehabilitasyon hizmetleri ücretsiz sunulmalıdır. Ağır engelli bakımı olan hanelerde ebeveynler günlük yaşamını sürdürmek ve kendi rehabilitasyonunu sağlamak amacıyla engelli bireyini bu merkezlere güvenle, geçici olarak bırakabilmelidir.
- ✓ Kadınların şiddete karşı korunduğu sığınma evleri engelli kadınlar ve engelli çocuğu olan kadınlar için uyumlu ve erişilebilir hale getirilmelidir. Bu kurumlarda görev yapan idareci ve kamu görevlilerine toplumsal cinsiyet eşitliği ve engelli hakları farkındalığı eğitimi verilmelidir.
- ✓ Ev işlerine destek amacıyla ekipler oluşturması ve periyodik olarak ağır engelli, yaşlı ve hasta bakımı yapan kişilere destek vermek amacıyla tüm belediyelerde birimler oluşturulmalıdır.
- ✓ Engelli işsizliğini önlemek amacıyla kamu ve özel sektörde engelli istihdamı kotasını arttırılmalı ve uygulanmalıdır. Tüm engellilere yönelik mesleki eğitim imkanlarının arttırılması, iş bulunmayan engellilere yönelik işsizlik sigortası ödenmesi ve bu sigortadan engellilerin yararlanma koşullarının hafifletilmesi sağlanmalıdır.
- ✓ Çalışan tüm engellilere yönelik çalışma koşullarında ulaşım ve hijyen maliyetleri yükseldiği için destek ödenekler sağlanmalıdır. Kamu personeli olan yaklaşık 70 bin engellinin ayrımcılığa maruz kalmaması, kariyer ve liyakatta ötekileştirilmemesi amacıyla yapılan çalışmalar geliştirilmelidir.
- ✓ Tüm işyerlerinde işçi sağlığı ve iş güvenliği için gerekli tedbirlerin alınması amacıyla işçi sağlığı ve güvenliği eğitimleri yaygınlaştırılmalı ve iş kazaları nedeniyle engellilik oranları azaltılmalıdır.
- ✓ Akraba evliliği, trafik kazaları, iş kazaları, aile içi şiddet, savaş ve çatışma, yetersiz beslenme, gebelik ve doğum süreçlerinde gerekli tıbbi desteğin sağlanmaması gibi engellilik nedenlerinin azaltılması amacıyla tüm ilgili kurumlarda farkındalık çalışmaları yürütülmelidir.

- ✓ Tüm engel gruplarının ihtiyaç analizini yapabilecek birimlerin tüm belediyelerde kurulması ve ihtiyaçların zamanında, geciktirilmeden sağlanması için bütçe oluşturulmalıdır.
- ✓ Nöro-çeşitliliği olan bireylerin ihtiyaç tespiti, temini ve farkındalığı için 81 ilde faaliyet gösteren rehabilitasyon merkezleri geliştirilmelidir. Rehberlik araştırma merkezlerinin sayısı artırılmalı, bu kapsam da özel eğitimci, sosyal çalışmacı, sosyal hizmet uzmanı ve psikolog istihdamı artırılmalıdır.
- ✓ Tüm kamu kurumlarında işaret dili tercümanı istihdam edilmelidir.
- ✓ Mülteci ve sığınmacı engelliler için barınma, ulaşım ve beslenme hizmetleri özgün bir şekilde sunulmalı rehabilitasyon ve sağlık hakları geliştirilmelidir.

VAN İŞİTME ENGELLİLER VE AİLELERİ DERNEĞİ/VİED

WEB:www.vanisitmeengellilerderneği.org.tr

TELEFON:0432.216.16.65 / 0542.819.99.56

E-MAİL:vied-vied@hotmail.com

ADRES:Şerefiye mah. Meraşal Fevzi Çakmak cad. Yusuf iş merkezi
kat /5 ipekyolu -VAN

twitter:sessizeller

instagram:sessizellerr

facebook :Van işitme engelliler ve aileleri derneği

youtube:Van işitme engelliler ve aileleri derneği